

Války postkonfrontačního období – úspěchy, paradoxy, výzvy

I po skončení studené války se ve světě nadále válčí. Proběhly desítky konfliktů, které měly, stejně jako předtím, charakter periferních bojů. Zároveň s tím ale došlo ke čtyřem velkým válkám za přímé účasti USA a řady dalších členských zemí NATO. Ty měly charakter mezistátních konfliktů a zároveň patří do kategorie tzv. velkých konfliktů, při kterých je více než tisíc mrtvých. [1] Byly to dvě války v Iráku (Operace Pouštní bouře 1991 a Irácká svoboda 2003), válka NATO proti Jugoslávii (Spojenecká síla 1999) a válka USA v Afghánistánu (Trvalá svoboda 2001). Určitý časový odstup nám dává možnost se nad nimi zamyslet.

Tyto čtyři nejznámější a nejvýznamnější války měly své paradoxní dopady, ze kterých pak vyplývají poučení pro budoucnost. Paradoxy válečných výsledků slouží ne ke znehodnocení či ke zpochybnění operací jako takových, ale především jako důležitý námět pro nezbytné změny ve vojenství, zejména pak v zaměření bojové přípravy vojsk.

Každá z těchto válek měla specifické rysy, na jejichž základě byla svým způsobem jedinečná. Zároveň však u všech čtyřech můžeme hledat i některé společné prvky. Ty se projevují ve dvou hlavních rovinách: v mezinárodněpolitické a ve vojenské.

MEZINÁRODNĚPOLITICKÁ ROVINA

Huntingtonova koncepce civilizačních válek

Inspirativní myšlenky pro hodnocení společných rysů postkonfrontačního období nastínil již Samuel Huntington. Podle jeho názoru byla operace Pouštní bouře, citujeme: „první válkou mezi civilizacemi, v níž šlo o zdroje a nerostné bohatství. V sázce bylo, zda největší světové zásoby ropy budou kontrolovat vlády Saúdské Arábie a přilehlých emirátů, které jsou závislé na západní vojenské moci, nebo naopak nezávislé, protizápadně orientované režimy, jež by ropu mohly použít jako zbraň proti Západu ... Po válce se Perský záliv stal americkým jezerem“. [2]

Na příkladu válek v bývalé Jugoslávii v první polovině 90. let 20. století Huntington upozornil na další významný rys válek postkonfrontačního období, kterým je „syndrom spřízněné země“. Za primární účastníky těchto válek označil Srby, Chorvaty a bosenské Muslimy (od r. 1969 oficiálně uznávané jako samostatná národnost). Sekundárními účastníky se v případě války v Bosně staly Srbsko, jež podporovalo bosenské Srby pod heslem „Velkého Srbska“, a Chorvatsko, jež zase pod heslem „Velkého Chorvatska“ bylo na straně bosenských Chorvatů. A na terciární úrovni pak podle něho docházelo ke spojování podle civilizačního klíče – Německo, Rakousko a Vatikán stály na straně Chorvatů, Rusko a Řecko se zastávaly Srbů a Írán, Saúdská Arábie, Turecko, Libye a islámská internacionála poskytovaly rozsáhlou pomoc bosenským Muslimům. Huntington proto zdůrazňuje, že do války v Bosně „se zapletly všechny významné západní, pravoslavné i islámské mocnosti“.

Zároveň s tím však Huntington úlohu terciárních aktérů ocenil na základě jejich akcí ve prospěch zastavení válek. Ukázal, že k tomu došlo v době, kdy primární aktéři už byli unaveni válčením, a tak u nich slábl vliv radikálů. Zároveň s tím sekundární a terciární aktéři měli zájem na ukončení bojů a na návratu k normálnímu životu, a proto přiměli primární aktéry, aby na takové řešení přistoupili. Tato část Huntingtonova hodnocení končí velmi výstižným závěrem, že válka vyvěrá zespodu, ale mír se snáší shůry.

Huntingtonovy závěry mají cenu nejen jako shrnutí toho, co se stalo v první polovině 90. let, ale také jako vážná varování do budoucnosti. Platí to především o tezi, že „víra, že nezápadní národy měly přijmout západní hodnoty, instituce a kulturu, je nemorální kvůli prostředkům, jichž by k tomu bylo nutné použít. ... Západní univerzalizmus je nebezpečný pro svět, neboť by mohl vést ke globální civilizační válce mezi ústředními státy.“ [3]

Huntingtonova rozsáhlá kniha není jenom pochmurná a neomezuje se pouze na neblahá varování. Její nejpřínosnější částí je samotný závěr, v němž autor na základě zkušeností z válek postkonfrontačního období a zejména pak válek na území bývalé Jugoslávie došel ke zformulování celosvětově známých podmínek míru v multivilizačním světě spočívajících na třech zásadách.

První z nich je **zásada zdrženlivosti** (abstention rule) – ústřední státy se zdrží intervencí v konfliktech jiných civilizací. Druhou je **zásada společného zprostředkování** (joint mediation rule) – ústřední státy spolu budou navzájem vyjednávat, aby vyřešily nebo zastavily válečné konflikty na civilizačních hranicích mezi státy nebo skupinami z jiných civilizací.

A konečně třetí je **zásada spřízněnosti** (commonalities rule) – lidé ve všech civilizacích by měli hledat a rozšiřovat právě ty hodnoty, instituce a zvyky, které mají společné s národy ostatních civilizací.

Úloha lidských práv a post-nacionální charakter válek

Ulrich Beck, profesor sociologie na mnichovské univerzitě a na London School of Economic and Political Science, si všímá, že jedním ze společných jmenovatelů těchto válek byl důraz mezinárodního společenství na ochranu lidských práv – nejvýrazněji vynikl v operacích Spojenecká síla 1999 a Irácká svoboda 2003. V důsledku toho se podle Becka jednalo o post-nacionální války, protože v nich nešlo jenom o zájmy států, ale také nebo dokonce především o obranu důležitých hodnot. Ukázalo se, že „lidská práva musí být zajištěna a prosazena mimo hranice národní suverenity, dokonce uvnitř jednotlivých států a možná proti jejich vůli“. [4]

Ve válkách postkonfrontačního období se tak podle Becka zrodil „militární humanismus“, který spočívá na několika základních skutečnostech.

První z nich je **asymetrie síly** – čím slabší je tzv. *rogue state*, tím větší je pravděpodobnost, že bude napaden. Druhou významnou skutečností je **egoistický altruismus** – odhodlanost zasáhnout tam, kde jsou porušována lidská práva se bude zvyšovat úměrně tomu, jak bude narůstat pravděpodobnost, že krize a s nimi spojené uprchlické vlny by se mohly šířit do sousedních států a nabývat rozměrů globálního problému s vážnými ekonomickými dopady.

A konečně třetí skutečnost spočívá v **kombinování idealistického přístupu** (důraz na lidská práva) s **realistickými metodami a nástroji** (ozbrojené zásahy proti provinivším se státům).

VOJENSKÁ ROVINA

Všechny čtyři války postkonfrontačního období se vyznačovaly dominantní úlohou USA. Byly to jejich administrativy a nejvyšší vojenské kruhy, kdo určovaly strategické cíle těchto válek, způsoby jejich zahájení, vedení ozbrojeného zápasu, jeho ukončení, nasazené zbraňované systémy i použité manévry.

Během nich, zejména pak během posledních dvou válek, USA uskutečnily zásadní rekonfiguraci sítě své vojenské přítomnosti ve světě v rámci strategie nazvané **Global Posture Review**. Ta stanovuje, že se na jedné straně bude snižovat počet vojenských základů USA ve světě, ale na druhé straně se bude zvyšovat schopnost amerických jednotek k rychlému nasazení kdekoli ve světě – tak, aby jednotka o síle brigády mohla být nasazena na kterékoli místo světa do čtyř dnů a jednotka v síle divize během pěti dnů. Válka proti terorismu se tak stává součástí celkové americké strategie vyjádřené vzorcem **1-4-2-1**.

To znamená plnou připravenost k následujícím hlavním úkolům:

- obrana území USA,
- zasáhnout ve kterémkoli ze čtyř „kritických regionů“ (Evropa, severovýchodní Asie, východní Asie a Střední východ),
- čelit náraz dvěma agresím kdekoli ve světě,
- dosáhnout rozhodujícího vítězství včetně změny režimu a následné vojenské okupace.

Při vedení všech čtyř výše zmiňovaných válek a při naplňování strategie Global Posture Review se projevily některé rysy, které můžeme při určitém stupni zobecnění považovat za obecně platné rysy vojenství nejvyspělejších států euroatlantické oblasti na počátku 21. století.

Hlavní společné rysy

Prvním společným rysem těchto válek je velmi pečlivá příprava každé velké vojenské operace. Důkladně se posuzují záměry jednotlivých úderů manévru a pečlivě se rozhoduje o jednotkách, které je dostanou za úkol. Zvláště velká pozornost se věnuje dokonalému logistickému zabezpečení každé operace.

I když jsou nasazovány výlučně profesionální jednotky pod velením těch nejzkušenějších generálů, jsou to často nejvyšší političtí činitelé, kdo si vyhrazují právo rozhodovat o volbě cílů. Často se volí cíle symbolického významu a na ně se pak soustřeďuje největší ničivá síla. Zvláště výrazně se to projevilo při operaci Spojená síla v roce 1999. [5] Tehdejší americký prezident B. Clinton dal „absolutně jasnou instrukci, že nebude žádné nasazení pozemních sil a že údery se budou zasazovat výlučně ze vzduchu“. [6]

Nejvyšší političtí činitelé vojensky nejsilnějších zemí světa, a zejména pak USA, nechtějí podstupovat rizika ztrát na životech nasazovaných vojáků, a tak velitelé musejí předkládat takové plány, při kterých se rizika vlastních vojsk omezují na nejnižší možnou úroveň. Přední americký odborník na otázky vojenství Edward Luttwak proto hovoří o tzv. post-heroických armádách a o post-heroickém vojenství. [7] Při všech vzdušných kampaních se nejvíce dbá o dvě hlavní hodnoty. Tou první je co nejnižší počet sestřelených letadel. Ten se v přepočtu na počet uskutečněných letů pohybuje na velmi nízké hodnotě – řádově do jednoho procenta. A úplně nejvíce ze všeho se usiluje o co nejnižší ztráty na životech amerických pilotů – ty mají vyšší cenu než lidské životy vojáků i bezbranných civilistů v bombardovaných zemích.

Při dosahování strategických cílů se nejvíce spoléhá na vzdušné údery. Ty jsou rozhodující fází války a trvají déle než následující pozemní operace. Okázale a mistrně se při nich uplatňují zásady bohatého, zejména pak využití technologického náskoku ke zformování zničující převahy. Nejvýrazněji se to projevilo při operaci Pouštní bouře 1991 – letecká část války trvala 40 dnů, pozemní boje byly ukončeny za pouhých 100 hodin. Vždy se přitom prokázal náskok ne jedné, ale hned několika generací zbraňových systémů – nejvýrazněji se to projevilo v Afghánistánu v roce 2001.

Při leteckých úderech se systematicky kombinuje plošné a cílené bombardování. Výsledkem je kumulativní efekt, který rychle drtí nepřátelský obranný potenciál a systémy velení. Nepřátelské jednotky utrpí takový šok, že pak již nejsou schopné vést účinný obranný boj. Tím se naplňuje zásada soustředění co nejvyšší ničivé síly a naprostého zničení protivníka. V plném rozsahu se při tom potvrzuje stále výraznější nadvláda americké armády v celkové konvenční síle (unprecedented dominance in conventional military strength) a v oblasti informační (information dominance). Ta dává nebývalou možnost zasazovat zničující údery, kterým se nepřátelské armády téměř vůbec nedokáží bránit, protože častokrát ani nevědí, odkud údery přicházejí.

Přesné údery na větší vzdálenost mohou ve stále větším rozsahu zasazovat také jaderné ponorky vybavené systémy SLCM (sea-launched cruise missile), tedy řízenými střelami s plochou dráhou letu, z nichž každá má více hlavic s konvenční náloží. Tyto systémy se používají především k ničení cílů vojenského charakteru, jmenovitě pak velitelských stanovišť.

Technologický náskok se uplatňuje nejen při leteckých úderech, ale ve stále větším rozsahu také při souhrnném a komplexním využíváním informačních technologií v rámci tzv. **NCW (Network Centric War)**. V této oblasti se stále více zvýrazňuje náskok USA před ostatními státy světa. V důsledku toho nestojí otázka, zda USA ve válce vyhrají, ale kolik času k tomu budou potřebovat a jak působivé bude jejich vítězství.

Pozemní operace mají vždy podstatně kratší trvání než vzdušné kampaně, jsou jen rychlým závěrem díla vykonaného přesně naváděnou municí shazovanou z letadel. Dochází k nim až ve chvíli, kdy je zcela rozvrácen systém obrany a kdy se podařilo zlomit vůli k dalšímu odporu. Díky tomu se snadno prolamují pásma obrany a dosahuje se rychlejšího postupu do operační hloubky. Touto cestou se v co největším možném rozsahu snižuje riziko ztrát na životech pozemních jednotek.

Hlavní úkoly v pozemních operacích plní jednotky pozemního vojska a námořní pěchoty. Stále důležitější místo v nich má činnost útvarů speciálních sil – na bojišti vyhledávají cíle, na jejichž zničení do značné míry závisí úspěch celé operace. Uplatňují taktiku „**search and destroy**“, tzn., že na místě nasazení vyhledávají a ničí nejnebezpečnější jednotky, velitelská stanoviště a nejničivější zbraňové systémy nepřátelských uskupení.

Operace Spojená síla 1999 a Trvalá svoboda 2001 ukázaly, že tam, kde to je možné, jsou k pozemním bojům nasazovány jednotky tzv. *proxies*, tedy amerických spojenců v oblasti vojenského zásahu. Tyto jednotky mají několik předností, díky kterým jsou neocenitelnými spojenci:

- důvěrně znají válčistiště, zejména pak mentalitu, vojenskou kulturu a chování ozbrojených sil toho režimu, proti kterému se zasahuje,
- mají obrovskou motivaci, zakořeněnou v pocitech dříve utrpěné krivdy a z nich pramenící touhy po pomstě (ta je zvláště silná v islámském a zejména pak v arabském světě; pro jednotky *proxies* je hnacím motorem, ženoucím je i do těch nejnáročnějších a nejnebezpečnějších bitev s vysokou pravděpodobností zranění nebo dokonce zabití),

- a z toho se odvíjí jejich vůbec největší přednost: díky svému odhodlání ochotně podstupují největší rizika ztrát v pozemních bojích.

Zkušenost všech čtyř válek ukázala, že vojenským zásahem se jedna skupina problémů vyřeší, ale zároveň s tím se otevírá skupina problémů nových, které mohou být i závažnější než ty původní:

- po vyhnání okupačních vojsk z území obsazeného státu se otevírá otázka, jak naložit s diktátorem, který se provinil,
- po zásahu ve prospěch etnika ohroženého genocidou může docházet k odplatě a vyvstává otázka možného soužití rozdílných etnik,
- po svržení krutovlády náboženských fanatiků vyvstává potřeba čelit hrozbě, že by si zemi mezi sebe mohli fakticky rozdělit různí *warlords*,
- svržení všeobecně nenáviděného diktátora může v heterogenním státě otevřít Pandorařinu schránku etnických konfliktů.

PARADOXNÍ RYSY VÁLEK POSTKONFRONTAČNÍHO OBDOBÍ

Dosud proběhnuvší války měly jak kladné, tak i stinné a paradoxní rysy. Pod pojmem paradox v tomto případě rozumíme, že některé záměry spojené se zahájením války se vůbec nemusí naplnit. Dokonce se může stát, že jejich účinky jsou zcela opačné ve srovnání s původními očekávaními. V tomto smyslu se války mohou stát protismyslnými nebo dokonce kontraproduktivními. Paradoxy nejvýznamnějších válek postkonfrontačního období můžeme s určitou mírou zjednodušení rozdělit do dvou hlavních oblastí – všeobecně bezpečnostní a vojenské.

Mezinárodněpolitické paradoxy

Nejobecnější společný paradox v první sledované rovině lze vyjádřit slovy, že i když v době oficiálního ukončení je zcela jasný vítěz, nemusí to znamenat konec bojové činnosti. Stejně tak to ne vždy znamená konec utrpení civilního obyvatelstva v místě bojové činnosti. Z tohoto pohledu měla nejméně paradoxů první irácká válka, jež vešla do dějin pod názvem operace Pouštní bouře. Ale i po ní zůstala dost silná armáda a zejména veškerý represivní aparát diktatury Saddáma Husajna. Po operaci Spojenecká síla (kosovská válka) zůstaly nevyřešené problémy mezi muslimským a pravoslavným obyvatelstvem. Operace Trvalá svoboda neukončila neomezené panování *warlords* nad jednotlivými oblastmi zbědovaného Afghánistánu. Nepřinesla konec vysokého stupně privatizace násilí v této těžce zkoušené zemi a jejími jakýmsi pohrobky jsou potulující se jednotky nepravidelných bojovníků – tzv. *irregulars*.

Jednoznačně nejvíce paradoxů přinesla operace Irácká svoboda. Byla vedena ve jménu války proti terorismu, ale do země, v níž v té době bylo mnoho špatného, zejména pak despotický kleptokratický režim, který velmi špatnou hospodářskou politikou ruinoval celou zemi, přinesla to, co tam do té doby nebylo – terorismus. Velmi výstižně to vyjádřil Francis Fukuyama: „G. W. Bush ... svým postupem vyprovokoval přesně to, čemu se chtěl vyhnout.“ [8]

Další americké přiznání paradoxního výsledku operace Irácká svoboda přinesl dokument zvláštní pracovní skupiny ministerstva obrany USA. V něm se otevřeně kritizuje neobratnost

americké diplomacie, která se dlouhodobou podporou autoritářských režimů v islámském světě nechala vtáhnout do vnitroislámského boje a v něm se pak většině muslimů jeví jako jejich nepřítel. Velmi pozoruhodná je otevřenost, se kterou se píše: „Není to tak, že muslimové by nenáviděli naši svobodu, spíše je to tak, že nenávidí naši politiku.“ [9] Dokument dále uvádí, že „přímá americká intervence v muslimském světě paradoxně posílila radikální islamisty a zároveň s tím v řadě arabských zemí srazila podporu Spojených států pod úroveň deseti procent“. [10]

Dokument dále uvádí, že USA hovoří o šíření demokracie do těchto zemí, ale prostí Arabové to považují za vypočítavé pokrytectví. A to zvláště po roce 2003, kdy se prosadila „dynamika války ... v jejímž rámci zesílil odpor režimů (v islámských, zejména pak v arabských státech, pozn. autora) vůči politickým a sociálním změnám ... a na druhé straně džihádisté mají více sympatizantů arabských většin, nepřímé podpory ze strany islamistů, a také přímé podpory než většina tamních režimů“. [11]

Dokument Pentagonu doslova píše o „kontraproduktivním přístupu, jehož výsledkem je to, že „poselství džihádistů, kteří tvrdě napadají americké hodnoty, přijala většina umírněných a nenásilných teroristů ... prostí muslimové se od „měkké opozice“ vůči USA posunuli k „tvrdé opozici“ ... a v Saúdské Arábii velká většina obyvatel věří, že cílem USA je oslabit a podmanit si islám jako takový. Jinak řečeno – Američané se stali nepřáteli“. [12]

Zvlášť velkým paradoxem je to, že do osvobozeného Iráku se stáhli militantní džihádisté z celého světa, aby se tam v řadách vzbouřenců (insurgents) mstili za to, co považují za ponížení a pokoření islámského světa. Uplatňuje se totéž, co zažil Afghánistán v první polovině 80. let – tam se stahovali militantní džihádisté z celého světa s cílem „zabít si svého Rusa“, do Iráku dnes odjíždějí s cílem „zabít si svého Američana“. Změnily se terče, ale vůbec se nezměnila základní motivace – pomstít se za to, co považují za „ponížení islámského světa“.

Jednoznačně nejzávažnějším paradoxem této války se stalo přenesení terorismu do evropských zemí. Richard Clarke, jeden z předních amerických odborníků na tuto problematiku, napsal, že „Spojené státy nemohly sítí al Kajdy a její nově naklonované generaci dát žádný účinnější nástroj k náborování nových členů, než jakým byla tato neodůvodněná invaze do arabské země s bohatými zásobami ropy“. [13]

Vojenské paradoxy

Řada paradoxů se projevila také ve vojenské rovině. Všechny se týkají vedení bojové činnosti a zejména pak možnosti uplatňovat v ní náskok získaný díky RMA (Revolution in Military Affairs). Jde zejména o následující:

Některé války postkonfrontačního období znovu oživily myšlenku, že válka má vedle všech stinných stránek (velké lidské utrpení, ztráty na životech, ničení hmotných a kulturních statků, poškozování životního prostředí) také jeden velký přínos – vybíjí se v ní nenávist a nakonec se tím otevírá cesta k míru.

Edward Luttwak v r. 1999 zveřejnil studii, která hned vzápětí vyvolala celosvětovou pozornost a byla přeložena do několika jazyků. [14] V ní tvrdě kritizoval například z vnějšku vynucená příměří, jež několikrát přerušila boje mezi Chorvaty a Srby na území Krajiny, protože nakonec je obě strany využily jen k tomu, že do svých řad zrekrutovaly nové bojovníky, daly jim nový výcvik a výzbroj a do dalších bojů se pak pustily s o to větším nasazením. Na závěr své alarmující studie Luttwak vyzval světové politiky, aby dokázali čelit emocionálním nátlakům

požadujícím intervenci do válek, které vedou jiné národy. Podle jeho názoru totiž pevný mír nemůže být výsledkem vnější intervence, ale může přijít teprve po rozhodujícím vítězství jedné z válčících stran a po naprostém vyčerpání všech účastníků války. Luttwak zdůrazňuje, že jeho motivem není lhostejnost, ale naopak odhodlání nebránit, aby se uplatnilo to, co on sám označuje pojmem *paradoxní logika války*: každá válka nakonec vede k míru.

Vážným vojenským paradoxem je nerespektování zavedené zásady nezbytnosti a úměrnosti (necessity and proportionality), která znamená, že „při vedení bojové činnosti se musí udělat pouze to, co je nezbytné k dosažení vojenských cílů a musí se přitom postupovat uměřeně“. [15] Tato zásada nebyla dodržena při operacích Spojená síla 1999 a Trvalá svoboda 2001, kdy američtí piloti svrhávali tzv. cluster bombs. Ty obsahují submunice, jež způsobuje velké ztráty na životech civilního obyvatelstva, a také na zařízení nevojenského charakteru, které je nezbytné pro poválečné přežití národa. Proto již v roce 1999 Mezinárodní výbor Červeného kříže vyzval k celosvětovému zákazu používání těchto zbraní.

Krutá irácká zkušenost ukázala, že příčinou paradoxních vojenských výsledků může být ztotožnění terorismu s konkrétním územím jednoho státu. Potvrdila kontraproduktivní charakter takového postupu, při němž se zodpovědnost za teroristické akce přiřkne jednomu konkrétnímu státu a ten se pak stane místem vojenské intervence.

Rychlé ukončení operací ještě nemusí znamenat konec války jako takové. Snadno vybojované vítězství může být ztraceno v týdnech, měsících či dokonce letech, jež po něm následují. Dva přední američtí odborníci upozorňují, že „rychlé vítězství sice znamená kolaps nepřítele, ale ještě to není jeho úplné zničení. Nepřátelé mohou přejít do ilegality, mohou vést gerilovou válku a z toho pak vyplývá nutnost zvyšovat počty vojsk na místě zásahu, prodlužovat jejich pobyt, a tím náročnější pak jsou i úkoly ve fázi stabilizace a rekonstrukce“. [16]

Uplatnění hlavních předností RMA má své stropy a ty navíc jsou dost nízké. Celá tato koncepce totiž byla připravena pro boj s protivníky, kteří mají srovnatelnou sílu a přístupy k vedení bojové činnosti. Ukázalo se však, že ani zdrcující konvenční převaha ve vzduchu či ve využívání informační nadvlády nestačí na zlomení vůle k odporu v případě, že nepřátelské vzbouřenecké jednotky uplatňují tzv. *avoidance behaviour*. [17] To znamená, že se vyhýbají přímému souboji a zaměřují se na nepřímé formy bojové činnosti: na nastražování léček, přepady, pumové atentáty únosy a zabíjení bezbranných lidí.

Na takové formy bojové činnosti nejsou americké jednotky vůbec připraveny. Předně na to nejsou naprogramovány elektronické prostředky jejich systémů *full spectrum dominance*. Navíc ani samotní vojáci nemají dostatečný výcvik právě pro tyto formy nepřímého ozbrojeného zápasu. Zatím nemají dostatečné schopnosti, aby účinně bránili tomu, že destabilizování země, šíření strachu a nejistoty, únosy a zabíjení lidí jsou často používanou taktikou vzbouřenců a zejména pak zahraničních bojovníků, které vede Abú Músa al Zarkáví, jenž je pravděpodobně vůdcem al Kajdy v Iráku.

Odpor relativně slabě vyzbrojených vzbouřenců na území jedné jediné arabské země zpochybnil způsobilost nejbohatšího a jednoznačně nejsilnějšího státu světa k tomu, aby naplňoval svoji strategii Global Posture Review.

V rámci vzorce 1-4-2-1 dokázaly USA beze zbytku plnit první úkol (plná připravenost k obraně vlastního území), v rámci úkolu 4 a 2 (schopnost zasáhnout v kterémkoli ze čtyř kritických regionů resp. čelit dvěma agresím kdekoli ve světě) vůbec zasahovat nemusely, a přitom měly vážné těžkosti s důsledky po ukázkovém naplnění čtvrtého úkolu – dosáhnout rozhodujícího vítězství včetně změny režimu a následné okupace.

POUČENÍ A VÝZVY VYPLÝVAJÍCÍ Z VÁLEK POSTKONFRONTAČNÍHO OBDOBÍ PRO BOJOVOU PŘÍPRAVU OZBROJENÝCH SIL

Zkušenost po operaci Irácká svoboda ukázala, že příslušníci ozbrojených sil budou nuceni zvládat i úkoly při budování nového státu. Pbebe Marr z U.S. Institute of Peace upozorňuje, že „všechny okupační mocnosti budou řešit náročné dilema: buď mohou nasadit hodně vojáků a podstupovat riziko antiimperialistického odporu, nebo mohou použít málo vojáků, a tím vytvořit chaos. Hledání vyváženého přístupu bude velice delikátní a náročné“. [18]

Má-li být vojenský zásah úspěšný nejen z krátkodobého, ale také z dlouhodobého hlediska, pak je nezbytné, aby po něm následovala nesporná změna k lepšímu. Ta se musí projevit nejprve na úrovni každodenního života obyvatel, dále pak ve stabilizaci vnitropolitického uspořádání, a nakonec i v jeho kladné úloze v regionální, a případně i ve světové politice. Stabilizační úkoly tedy mohou být po všech stránkách mnohem náročnější než samotné vojenské zásahy.

Poučení a výzvy z posledních válek se postupně promítají ve dvou hlavních směrech – v konkrétních zásadách proti vzbouřeneckým jednotkám a ve změnách střednědobého zaměření bojové přípravy pozemních vojsk.

Afghánská, zejména pak irácká zkušenost ukázaly na nezbytnost přípravy ozbrojených sil na vedení složitých a náročných operací proti jednotkám vzbouřeneckých sil (counter-insurgency operations). Americké jednotky se v tomto směru výrazně zdokonalily především v dílčích operacích, které se uskutečnily pod nepatetickými a možná právě proto velmi výstižnými názvy:

- ❑ *Phantom Fury* (Přízrak pomsty), kde šlo o osvobozování Fáludže z pod nadvlády asi tři tisíc vzbouřenců,
- ❑ *Matador*, která se zaměřila na překrytí irácko-syrské hranice, přes níž do okupovaného Iráku přicházeli vzbouřenci ze zahraničí,
- ❑ *Lightning* (Blesk), která se soustředila na potlačení vzbouřeneckých aktivit v Bagdádu,
- ❑ *Spear* (Oštěp), při níž vojáci námořní pěchoty USA spolu s iráckými vojáky zasahovali proti vzbouřeneckým cestám v okolí Karbaly,
- ❑ *Dagger* (Dýka), v níž vojáci vyhledávali sklady výbušnin a vzbouřenecké jednotky v poušti na sever od Fálúdzí,
- ❑ *Sword* (Meč), při níž vojáci bojovali proti vzbouřencům v oblasti Eufratu.

Změny v systému bojové přípravy vojsk

Poznatky a hořké zkušenosti válek postkonfrontačního období se začínají odrážet také v dokumentech vymezujících hlavní cíle a formy bojové přípravy jednotek. Zvlášť výrazně se to projevuje u tří zemí, které v uplynulých či ještě probíhajících válkách získaly nejvíce zkušeností. Jsou to: Austrálie, Velká Británie a USA. [19]

Austrálie

Austrálie vychází ze zkušeností získaných zejména v Afghánistánu, v Iráku, ale také na Šalamounových ostrovech a ve Východním Timoru. Odrazilo se to v dokumentu nazvaném **Complex Warfighting** (Komplexní vedení bojové činnosti). Ten předpokládá, že i nadále se bude bojovat ve velmi náročných terénech a ve složitém prostředí (complex terrain environment).

Předpokládá, že hlavní hrozbou budou velmi dobře vyzbrojená a vzájemně propojená nepravidelná uskupení vzbouřenců a teroristů. Ta budou operovat na relativně malém území, nezřídka i ve městech, a tím budou vytvářet prostředí s vysokou koncentrací hrozeb (high threat environment). V takovém prostředí budou moci nejlépe operovat malé, téměř autonomní jednotky (semi-autonomous teams), které budou uplatňovat taktiku nazvanou „swarming.“

To znamená, že malé jednotky budou muset být schopny se podle potřeby sdružovat, aby si navzájem pomáhaly a umocňovaly svoji údernou sílu. Hlavním požadavkem na tyto jednotky bude co nejvyšší možná znalost bitevního prostředí, vysoká schopnost spojovat tradiční i netradiční prvky vedení boje a zvláště pak mobilita.

Velká Británie

První britská poučení vycházejí z bojových zkušeností v Sierra Leone, Afghánistánu a v Iráku. Jsou zakotvena v dokumentu nazvaném **Future Land Operating Concept** (FLOC – Budoucnost pozemních operací). Podobně jako je tomu v Austrálii, klade hlavní důraz na schopnost úspěšně bojovat v poměrně malém prostoru, v němž bude vysoká koncentrace souběžně působících smrtelně nebezpečných hrozeb nejrůznější povahy.

Dokument FLOC stanovuje cíl vytvářet a secvičovat menší jednotky schopné pružně a rychle manévrovat – nazývá je **agile mission groups**. Jejich hlavním úkolem je účinně působit proti narušování pořádku, proti vzbouřencům, organizovanému zločinu a terorismu – odtud název C-DICT (Counter Disorder, Insurgency, Criminality and Terrorism).

Spojené státy

Americké ozbrojené síly mají z válek postkonfrontačního období nejbohatší, ale také nejtvrdší zkušenosti. Přesvědčily se o jejich vysoké finanční nákladnosti, vojenské náročnosti, zvláště pak lidské tragičnosti (nejvyšší počet zabitých a zraněných vojáků). I v těchto válkách se bojová činnost vojáků řídila především podle Předpisu pro vedení malých válek (Small Wars Manual), který vycházel zejména ze zkušeností z vietnamské války. Afghánistán, a hlavně pak ale Irák ukázal, že ulpívání na jeho zásadách má menší úspěšnost, než se čekalo.

Vážnými problémy americké armády USA v Iráku se zabýval Andrew Krepinevich z George Mason University, autor velmi známé knihy *The Army and Vietnam*. Z úhlu pohledu vietnamské zkušenosti došel k závěru, že hlavní chybou americké strategie v Iráku je zabít co nejvíce vzbouřenců a teroristů [20]. Navrhl opačnou strategii, která by se pod pracovním názvem „šíření olejové skvrny“ (oil-spot strategy) zaměřovala na pozitivní cíl. Měla by usilovat o rozšiřování těch území, ve kterých je Iráčanům zajištěna každodenní bezpečnost, kde se nemusejí obávat vzbouřenců, kteří je stále nějak ohrožují nebo k něčemu nutí. Krepinevich navrhl, aby američtí vojáci svým působením v Iráku rozšiřovali oblasti zbavené atmosféry zastrašování, nebezpečí a nejistoty, a tím by rozšiřovali prostor pro poválečnou obnovu Iráku.

Přišly však i dvě oficiální, institucionální odpovědi. Na konci roku 2004 byl schválen nový vnitroarmádní dokument, který dostal název **Field Manual – Interim Counterinsurgency Operations**. Ten, stejně jako je tomu v Austrálii a ve Velké Británii, vytyčuje úkol vytvářet a secvičovat menší samostatně působící jednotky schopné rychlých a překvapivých manévřů. V případě USA to budou taktická uskupení tvořená jednotkami pozemního vojska a námořní pěchoty.

V listopadu 2005 Rada národní bezpečnosti USA (NSC – National Security Council) schválila bezpečnostně politický dokument nazvaný **Národní strategie pro vítězství v Iráku**. Je to

dokument reaktivního charakteru, sepsaný pod vlivem toho, že vývoj v Iráku jde zcela jiným směrem, než Bushova administrativa původně předpokládala.

Stanovuje cíle ve třech časových rovinách. Krátkodobým cílem zesílení boje proti terorismu, střednědobým cílem je Irák, který už sám sobě zajišťuje bezpečnost, a dlouhodobým cílem je mírový, bezpečný a stabilní Irák, který je spolehlivým partnerem USA v boji proti terorismu a šíření ZHN.

V dokumentu NSC USA se říká, že vojáci v USA bojují proti třem skupinám nepřátel: teroristé, saddámisté a odpůrci (rejectionists). První skupina je považována za nejnebezpečnější, protože zabíjí největší množství vojáků i civilního obyvatelstva. Do druhé skupiny patří ti, kteří usilují o obnovu dřívějšího zřízení. A konečně do třetí skupiny jsou řazeni sunnité bojující za své výsady. V boji proti všem těmto skupinám mají američtí vojáci následující hlavní úkoly [21]:

- ❑ Čelit jejich brutalitě, zabít ty nejnebezpečnější z nich, ničit jejich postavení, trvale zmenšovat prostor, který ovládají.
- ❑ Zvyšovat počty ozbrojených sil Iráku, zdokonalovat bojovou připravenost a schopnosti jejich příslušníků ve všech směrech bojové činnosti.
- ❑ Neutralizovat akce Sýrie a Íránu, které podporují teroristy a „nepřátele irácké demokracie“.

Armády s největšími bojovými zkušenostmi z válek postkonfrontačního období se tedy připravují na vedení nepravidelných konfliktů, ve kterých se jejich protivníci budou rekrutovat především z řad vzbouřenců, zločinců a teroristů. Ti půjdou do boje s vysokým odhodláním zabít co nejvíce vojáků z euroatlantické civilizace. Budou se vyhýbat jejich silným prvkům a budou je napadat zákeřně, prostřednictvím nejrůznějších nástrah, léček a dalších záludností. Půjde tedy o nepravidelné, asymetrické války, ve kterých mohou uspět malé, vysoce mobilní, samostatně působící a manévrující jednotky.

ZÁKLADNÍ PŘEDPOKLADY ÚSPĚŠNOSTI V ASYMETRICKÝCH VÁLKÁCH

Zkušenosti z asymetrických válek postkonfrontačního období nasvědčují tomu, že hrozby a rizika spojená s těmito válkami lze snižovat, pokud budou splněny následující předpoklady:

Předpoklady politického charakteru

Negativem irácké zkušenosti jsou závažné důsledky zásadního nerespektování Huntingtonových doporučení. Vleklá asymetrická válka je zákonitým důsledkem toho, že jedna civilizace vojensky intervenovala v jednom z klíčových států jiné civilizace, aniž by přitom ostatní přesvědčila, že je to i v jejich zájmu, a aniž by usilovala o společné zprostředkování, jako tomu byla v roce 1991, při tzv. první irácké válce.

Pozitivum vytvořené z tohoto negativu má tři základní rysy:

1. Každá operace musí mít jasný mandát RB OSN, jinak může být zpochybněna její legalita. A pokud se akce ukáže být i nelegitimní, [22] o to větší může být pravděpodobnost, že po jejím ukončení bude pokračovat asymetrická válka, v níž vzbouřenci neuznávají žádná ustanovení mezinárodního práva válečného a usilují jen o to, aby zabili co nejvíce vojáků z intervenujících zemí.
2. Politická rozhodnutí by měla vycházet z předpokladu, že operace mimo území NATO by mohly skončit asymetrickou válkou s kratším či delším trváním. Samotné vojenské

operace by měly být plánovány tak, aby způsobovaly co nejmenší ztráty na životech a co nejmenší škody na civilní infrastruktuře zemí, ve kterých se zasahuje s cílem svrhnout nebezpečný diktátorský režim nebo zničit teroristické skupiny.

3. Každá operace musí mít dva základní důkladně promyšlené záměry. Vedle čistě vojenského záměru to musí být i dokonalá připravenost na plnění úkolů postkonfliktního rázu. Oč jasnější je vítězství ve válce, o to důležitější a také náročnější je vyhrát mír. To znamená, že nasazovaní vojáci musí být připraveni také na plnění úkolů na poli poválečné stabilizace a rekonstrukce, kterým se souhrnně říká *post-conflict reconstruction missions*. Pokud se zasahuje v zemích muslimského světa, je prvním předpokladem úspěšnosti předchodzí civilizační a psychologická příprava, ve které by se nasazovaní vojáci měli naučit alespoň to, čeho se mají vyvarovat, aby nevyvolali odpor nebo dokonce nenávist místního obyvatelstva. [23]

Předpoklady vojenského charakteru

Každé vojenské operaci by mělo předcházet shromáždění maximálního množství spolehlivých a ověřených informací o situaci na místě zásahu. Zpravodajská služba musí poskytovat co nejčerstvější a co nejpresnější poznatky o nepříteli a o místě zásahu.

Vojenské zásahy by měly být připravovány jako **hloubkové operace informačního věku** (deep operations), které bojiště rozšiřují v prostoru i v čase. [24] Tyto hloubkové operace informačního věku by měly být koncipovány jako výsledek součinnosti mezi zdroji informací, činiteli, kteří rozhodují, a vojáky, kteří rozhodnutí uskutečňují na bojištích. Důležitým předpokladem je využití zdrcující vzdušné převahy, která je umocněna moderními přesně naváděnými zbraňovými systémy. V neposlední řadě je nezbytná připravenost na plnění úkolů po skončení bojové činnosti (post-conflict work). Jde především o ukončení nepřátelství a o zajištění míru. [25]

POUČENÍ PRO ČR A JEJÍ ARMÁDU

Nejvyšší političtí činitelé by vždy měli velmi zodpovědně zvažovat mezinárodně politické souvislosti každé operace, do které chtějí nasadit armádu.

Vždy by měli brát v úvahu, že v oblasti vnějších hrozeb zůstává RB OSN jediným orgánem, který má právo rozhodovat o akcích nezbytných k udržení a obnovení mezinárodního míru a bezpečnosti. Ideálním stavem by bylo, kdyby každá akce byla jak legální, tak i legitimní. Gareth Evans [26] uvádí, že operace Pouštní bouře 1991 byla jak legální, tak i legitimní. Akce Spojenecká síla 1999 byla podle jeho názoru technicky nelegální, ale všeobecně považována za legitimní, a tak napáchala méně škody než akce Irácká svoboda 2003, která byla jak nelegální, tak i nelegitimní. [27]

Nejvyšší opatrnost je třeba v případě akcí, které nemají mandát RB OSN. Nasazováním vojáků do takových akcí se podstupují dvě závažná rizika. Prvním je zabíjení vojáků ve vleklých asymetrických válkách, jež mohou následovat po oficiálním ukončení bojové činnosti. Toto riziko je zvláště vysoké při nasazení jednotek bojového charakteru, poněkud nižší je při nasazení logistických jednotek. Ještě vážnější je riziko odvetných teroristických útoků, jehož kruté důsledky zažili zejména obyvatelé Madridu a Londýna. Ty jsou skutečně vážným mementem pro každé politické rozhodování o těchto otázkách.

Z hlediska mezinárodněpolitického by AČR měla být nasazována jenom do takových akcí, které mají jasný mandát RB OSN, nebo u nich RB OSN povolila použít všechny možné prostředky a opatření (all necessary means/measures) k obnově mezinárodního míru a bezpečnosti. Z hlediska vojenského je nezbytné, aby každému nasazení českých vojáků předcházelo shromáždění co největšího množství důkladně pověřených informací o místě působení a o síle a metodách činnosti pravděpodobných protivníků. Nezbytným předpokladem úspěšnosti je rovněž psychologická a civilizační příprava, během níž by se vojáci seznámili s hlavními rysy dané oblasti, s tím, jak se tam mají chovat a čeho se mají vyvarovat. Je to jedna z cest, jak snižovat riziko ztrát na životech.

Poznámky a použitá literatura:

- [1] SMITH, Dan. *The Atlas of War and Peace*. London: Earthscan Publications Ltd., 2003.
- [2] HUNTINGTON, Samuel. *Střet civilizací: Boj kultur a proměna světového řádu*. Praha: Rybka, 2001, s. 305.
- [3] HUNTINGTON, Samuel. *Střet civilizací: Boj kultur a proměna světového řádu*. Praha: Rybka, 2001, s. 379.
- [4] BECK, Ulrich. War Is Peace: On Post-National War. *Security Dialog*, Vol. 36/1, s. 6.
- [5] CLARK, Wesley. Modern War: Bosnia, Kosovo and the Future. *Public Affairs* 2001, New York, s. 224.
- [6] MOLLER, Bjorn. The New Revolution in Military Affairs. In: *New Roles of Military Forces. Global and Local Implications of the Revolution in Military Affairs*. Copenhagen: Danish Institute for International Studies, 2003, s. 66.
- [7] LUTTWAK, E. A Post-Heroic Military Policy. *Foreign Affairs*, 75, 1996, s. 33-44.
- [8] FUKUYAMA, Francis. *America at the Crossroads: Democracy, Power and the Neoconservative Legacy*. 1st edition. New Haven: Yale University Press, 2006. s. 215.
- [9] *Report of the Defense Science Board Task Force on Strategic Communication. Office of the Under Secretary of Defense For Acquisition, Technology, and Logistics*. Washington, D.C. 20301-3140. September 2004, s. 40.
- [10] Tamtéž.
- [11] *Report of the Defense Science Board Task Force on Strategic Communication*. Washington, D.C.: Office of the Under Secretary of Defense For Acquisition, Technology, and Logistics. 20301-3140. September 2004, s. 42-43.
- [12] Tamtéž, s. 46.
- [13] CLARKE, Richard. *Contre tous les ennemis. Au coeur de la guerre américaine contre le terrorisme*. Paris: Albin Michel, 2004.
- [14] LUTTWAK Edward N. Give War a Chance. *Foreign Affairs*. July-August 1999, s. 36-44.
- [15] CONTE, Alex. Security in the 21. Century. The United Nations, Afghanistan and Iraq. *Ashgate 2005*, s. 51-52.
- [16] SCOWCROFT, Brent and BERGER, Samuel. Getting Serious about Nation-Building. *The National Interest*, Fall 2005, Issue 81, s. 51.
- [17] Complex Irregular Warfare: The Face of Contemporary Conflict. In: *Military Balance 2005/2006*, s. 412.
- [18] MARR, Phebe. Occupational Hazards. *Foreign Affairs*. July-August 2005, vol. 84, s. 186.
- [19] Blíže viz Complex Irregular Warfare: The Face of Contemporary Conflict. In: *Military Balance 2005/2006*, s. 418-420.
- [20] KREPINEVICH, Andrew. How to Win in Iraq. *Foreign Affairs*, September-October 2005, Vol. 84, Issue 5, s. 87-104.
- [21] *National Strategy for Victory in Iraq*. National Security Council. November 2005, s. 20-21.
- [22] Gareth Evans uvádí, že operace Pouštní bouře 1991 byla jak legální, tak i legitimní. Akce Spojenecká síla 1999 byla podle jeho názoru technicky nelegální, ale všeobecně považována za legitimní, a tak napáchala méně škody než akce Irácká svoboda 2003, která byla jak nelegální, tak i nelegitimní. Blíže viz EVANS, Gareth, When is it Right to Fight? *Survival*, Vol. 46, Autumn 2004, No. 3, s. 74.
- [23] Jde třeba o zdánlivé malíčkosti: neměli by nosit kříže na krku, neměli by do arabských domácností vnikat se psy, muži by neměli kontrolovat arabské ženy, a to ani když kontrolují, zda pod oblečením nemají výbušniny ap.
- [24] Potts, David: Tomorrow's War. In: POTTS, David (ed), *The Big Issue: Command and Combat in the Information Age*. The Strategic and Combat Studies Institute, The occasional Number 45, 2002, s. 10-14.
- [25] GARDEN, Timothy. Iraq: the military campaign. *International Affairs*. Vol. 79, July 2003, No. 4, s. 718.
- [26] Bývalý ministr zahraničí Austrálie, člen tzv. Panelu šestnácti moudrých, který vytvořil Kofi Annan k posouzení nejvážnějších bezpečnostních hrozeb současného světa. Výsledkem činnosti tohoto týmu je dokument nazvaný *Bezpečnější svět: naše sdílená zodpovědnost*.
- [27] EVANS, Gareth. When is it Right to Fight? *Survival*, Vol. 46, Autumn 2004, No. 3, s. 74.